

Received/ Makale Geliş 06.03.2023
Published / Yayınlanma 31.05.2023
Volume/ Cilt (Issue/ Sayı) 7 (30)
ss / pp 441-450

<http://dx.doi.org/10.37242/pejoss.4384>
Research Article / Araştırma Makalesi
ISSN: 2687-5640
pejoss.editor@gmail.com

Okan TEKKALAN

<https://orcid.org/0000-0002-3920-1139>
Millî Eğitim Bakanlığı, Konya / TÜRKİYE

Ayşegül YONCACI

<https://orcid.org/0000-0001-7786-8834>
Millî Eğitim Bakanlığı, Konya / TÜRKİYE

Nagihan KAYNAR

<https://orcid.org/0009-0008-3384-7642>
Millî Eğitim Bakanlığı, Konya / TÜRKİYE

Burcu ŞENTURAN

<https://orcid.org/0009-0006-5691-7055>
Millî Eğitim Bakanlığı, Konya / TÜRKİYE

ÇOCUKLARDA ELEŞTİREL DÜŞÜNME BECERİSİ GELİŞİMİNDE FELSEFE TEMELLİ EĞİTİM YÖNTEMİNİN ÖNEMİ: KONYA ÖRNEĞİ

THE IMPORTANCE OF PHILOSOPHY-BASED EDUCATION METHOD IN THE DEVELOPMENT OF CRITICAL THINKING SKILLS IN CHILDREN: CASE OF KONYA

ÖZET

Bu çalışma; “Okul öncesi dönemde çocuklarla felsefe temelli etkinliklerin eleştirel düşünme becerisi üzerine etkisi nedir?” sorusuna cevap bulabilmek amacıyla yapılmıştır. Çocuklarla felsefe etkinlikleri düzenlenen etkinliklerin çocukların soru sorma becerilerini geliştirerek eleştirel düşüncelerini desteklemenin önemini ortaya çıkarmaktadır. Çocukların sorduğu “neden?” ve “niçin?” gibi sorular aslında felsefi düşüncenin başlangıcıdır. Çocuklar için felsefe etkinlikleri düzenleyerek onların doğuştan gelen merak ve keşfetme isteği felsefe ile harmanlandığında, çocuklar gelecekte daha fazla farklı bakış açısına sahip ve etkin düşünebilen, inovatif yetişkinlere dönüşeceklerdir. Araştırmanın çalışma grubunu 2021-2022 Eğitim Öğretim yılında Konya ilinin 31 ilçesinde bulunan randomize yöntemle seçilen 500 okul öncesi öğrencisi oluşturmuştur. Araştırma nicel ve deneysel bir çalışmadır. Çalışmada “Çocuklar İçin Felsefi Sorgulama Yoluyla Eleştirel Düşünmenin Değerlendirilmesi” ölçeği ön test ve son test olarak uygulanmıştır. Çocuklarda Eleştirel Düşünme Becerisi Gelişiminde Felsefe Temelli Eğitim Yönteminin Önemi: Konya Örneği çalışması kapsamında okul öncesi eğitim sınıflarında Türkçe etkinliğinde hikâye temelli felsefi soruşturma planları hazırlanmıştır. Bu planlar bütünleştirilmiş etkinlik olarak uygulanmıştır. Uygulama öncesi ve sonrasında kullanılan “Çocuklar İçin Felsefi Sorgulama Yoluyla Eleştirel Düşünmenin Değerlendirilmesi” ölçeği ile felsefi sorgulama, dil ve bilişsel beceriler ve soru oluşturma boyutlarına verilen cevapların analizinde sonuçların anlamlı farklılık gösterdiği saptanmıştır. Okul öncesi dönemde yetişkinlerle okunacak metinlerle, hikâye kitaplarıyla ya da görsellerle eleştirel düşünmeyi destekleyici felsefe etkinlikleri yapabilmeyen çocukların eleştirel düşünme becerisini geliştirdiği görülmüştür. Okul öncesi eğitimde hikâye temelli felsefi soruşturmanın Türkçe etkinliklerinde öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerini geliştirmek için kullanılabilecek faydalı bir yöntem olduğu araştırma sonunda ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çocuklar için felsefe, eleştirel düşünme, okul öncesi eğitim, sorgulama etkinlikleri, hikâye.

ABSTRACT

This study was conducted to find an answer to the question "What is the effect of philosophy-based activities with preschool children on critical thinking skills?". This study was conducted to find an answer to the question "What is the effect of philosophy-based activities on critical thinking skills in preschool children?". Philosophy activities with children reveal the importance of supporting children's critical thinking by developing their questioning skills. The questions children ask such as "Why questions?" are actually the beginning of philosophical thinking. By organizing philosophy activities for children and blending their innate curiosity and desire to explore philosophy, children will become innovative adults who have more different perspectives and can think effectively in the future. The study group of research consisted of 500 preschool students randomly selected from 31 districts of Konya province in the 2021-2022 academic year. The research is a quantitative and experimental study. In this case, the "Assessment of Critical Thinking through Philosophical Inquiry for Children" scale was applied as a pre-test and post-test. The Importance of Philosophy-Based Education Method in the Development of Critical Thinking Skills in Children: Konya Case Study, story-based philosophical inquiry plans were prepared in Turkish language activities in preschool education classes. These plans were implemented as integrated activities. In the analysis of the answers given to the dimensions of philosophical inquiry, language and cognitive skills, and question formation with the "Evaluation of Critical Thinking through Philosophical Inquiry for Children" scale used before and after the application, it was determined that the results showed significant differences. It has been observed that being able to do philosophy activities that support critical thinking with texts, story books or visuals to be read by adults in the preschool period improves children's critical thinking skills. At the end of the study, it was revealed that story-based philosophical inquiry in preschool education is a useful method that can be used to develop students' critical thinking skills in Turkish activities.

Keywords: Philosophy for children, critical thinking, preschool education, inquiry activities, story.

1. GİRİŞ

Eğitim değişim, öğretim ise bilgi aktarım sürecidir (Kıranatlıoğlu, 2019: 765). Eğitimin ülkeler ve toplumlar için önemi sadece bilgi edindirmek değil, alışkanlık, değer ve beceri kazandırmasıdır (Kasapoğlu, 2013: 104). Çocukların yetişmesine toplumdaki eğitim kurumları etki etmektedir (Gülbahar, 2004: 225). Bir toplumda yetişen çocukların eğitimine etki eden kurumların en başında aile ve okul yer almaktadır. Çocukların eğitim öğretim sürecinin en aktif öğelerinden biri okuldur. Yetişkinler, çocuklarının değişen dünyaya uyum sağlayabilmesi için gelişimi önemseyerek 21. yy becerileri ile donatılmış öğrenme ortamlarını sağlayabilmelilerdir. Çocuklara eğitim öğretim sürecinde yenilikçi öğretim yöntem ve teknikleri kullanılarak, çocukların öğrenmesi kalıcı hâle getirilmeye çalışılmalıdır. Beyin gelişiminin en hızlı olduğu çağ okul öncesi çağdır, bu nedenle çocuklar zenginleştirilmiş öğrenme ortamı ile buluşturulmalıdır. Çocuklar uyaranlarla zenginleştirilmiş ortamlarla buluşturulduklarında öğrenme isteği, merak etme, fikir üretme, soru sorma becerileri ortaya çıkar.

Çocuklarda 0-6 yaş aralığı temel alışkanlıkların kazanıldığı, öğrenme faaliyetlerinin en yoğun olduğu, zihinsel yeteneklerinin hızla geliştiği dönemdir (Demir, 2010: 9). Okul öncesi dönem kritik dönem olduğu için alınan eğitim çocukların tüm yaşamlarını ve akademik başarılarını da etkilemektedir. Bu nedenle okul öncesi yaşlarda merak ve hayal gücünün aktif olduğu zamanlarda felsefi düşünmeyi öğrenmeye ve geliştirmeye başlanmalıdır (Sormaz Ögüt, 2019: 2). Bu dönemde yapılan etkinliklerin çocukları düşünmeye, keşfetmeye ve soru sormaya yöneltecek şekilde tasarlanması onların merak etme, soru sorma ve fikir üretme isteklerinin ortaya çıkmasına yardımcı olur. Etkinlikler de ortaya çıkan merak etme, fikir üretme ve soru sorma isteği felsefenin çıkış noktası ile ilişkilidir. Çocuklarla felsefe etkinlikleri yapıldığında çocukların farklı bakış açıları geliştirmeleri sağlanır. Böylelikle çocuklar felsefe etkinlikleri sayesinde dünyayı daha iyi anlamlandırarak insan doğasını tanımak için kavramları ve ilişkileri tanımlama eğiliminde olurlar. Bu yaşlardaki gelişim sürecinde çocuğun güçlü ve zayıf yönleri belirlenerek, her çocuğun kendi potansiyeli göz önünde tutularak gelişmeyi ve değişmeyi sağlamak gerekir.

2. OKUL ÖNCESİ DÖNEMDE 21. YÜZYIL YETKİNLİKLERİNİ GELİŞTİRME

Yaşam koşulları, günümüzde değişen teknolojik ilerlemeler, kentleşme, nüfus artışı, gibi unsurlar toplumdaki kişileri etkilemektedir (Tuğluk ve Özkan, 2019: 30). 21. yy becerileri bilgiyi anlama ve bilginin kullanıldığı performansı içerir. 21. yüzyıl becerileri içinde yenilikçilik, problem çözme, eleştirel düşünme, öğrenmeyi öğrenme, düşünme becerileri yer almaktadır. Bireyin 21. yy becerilerinin gelişmiş olması yaşamında karşılaştığı problemlere çözüm yolu bularak değişikliklere uyum sağlama sürecini kolaylaştırmaktadır. 21. yüzyıl becerileri içinde yer alan iletişim, iş birliği, eleştirel düşünme, problem çözme, karar verme becerisi okul öncesi eğitim programının eklektik özelliği ile kapsamlı bir şekilde ele alınabilmektedir.

Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD) tarafından geliştirilen ve Millî Eğitim Bakanlığı tarafından çıktıları değerlendirilen 2022 yılında yapılan Uluslararası Çocuk Değerlendirme Programında (PISA) yaratıcı düşünmeyi ölçme yer almaktadır. Bu anlamda bu çalışmanın önemi küresel çapta yapılan araştırmalarla da paralellik göstermektedir. Uluslararası Çocuk Değerlendirme Programı'nın (PISA) önceki sonuçlarına göre ülkemizdeki düşünme eğitimi programları yeniden düzenlenerek çocuk merkezli yeni yöntem ve yaklaşımları uygulanması gerekli olduğu görülmüştür (Tunç, 2017: 73).

2013 Millî Eğitim Bakanlığı okul öncesi eğitim programında yenilikçilik, duygularını ifade edebilme, eleştirel düşünme becerileri ile çocukların hayal gücü ve iletişim kurma becerilerinin geliştirilmesi temel ilkeler içinde yer alır (MEB, 2013: 11). Okul öncesi dönemde çocuklara 21. yy yeterliliklerin geliştirilmesi yönündeki çalışmalar toplumsal değerlerin, kültürel özelliklerin ve sosyal yetilerin çocuklara kazandırılmasında en büyük görev ailelere ve okullara düşmektedir. 21. yy becerilerini geliştirmek zekâ gelişimi ile doğru orantılıdır. Araştırmalara göre; okul öncesi dönemde zekâ gelişimi de kelime hazinesi ile doğru orantılıdır. Zekâ da çocuklarımızın anlama ve anlatma, etkili iletişim becerileri, okul başarısı ve yaratıcı düşünce yeteneğini etkileyen en önemli unsurdur. Beynin en hızlı geliştiği okul öncesi çağda çocuklar daha çok kelimeyle buluşturulmalıdır. Bu nedenle çocuklarda zengin kelime hazinesi başarıyı getirmektedir.

Çocuklarda dil becerileri ve düşünme arasındaki ilişki felsefenin çıkış noktasıdır böylelikle felsefenin genel amaçlardan biri okuma, soru sorma gibi eylemlerle düşünme ve dili kullanma becerisini geliştirmektir (Kenan ve Demir Çelebi, 2014: 307). Dil becerisinin gelişiminde dilin kullanımı ve akıl yürütme süreçleri çocuklarla yapılan felsefe temelli düşünme eğitimlerinde iç içe yer aldığı için çocuklarla felsefe dilin kullanımında ve gelişmesinde önemlidir. Çocukluk Mesleği Örneği ile dil becerisini geliştirerek, eleştirel düşünmede sadece sonuca ulaşma değil sonuca ulaşmadan önce bireyin kendi kararlarını sorgulaması ve devamında karar vermesi ile bireyin sahip olduğu zihni yeteneklerini kullanmasına fırsat tanınmaktadır.

3. OKUL ÖNCESİ DÖNEMDE ÇOCUKLAR İÇİN FELSEFE VE ELEŞTİREL DÜŞÜNME

Çocuk felsefesinin temeli sistematik olarak Columbia Üniversitesinde felsefe ve mantık dersleri veren Matthew Lipman tarafından atılmıştır. Lipman, ilk olarak 1960'larda bu alanla ilgilenmeye başlamıştır. Çocuklar İçin Felsefe (P4C) düşünme becerileri programının amacı farklı düşünen, daha yansıtıcı olabilen, duyarlı bireyler olmalarına yardımcı olmaktır (akt. Çelebi vd., 2022: 898). Çocuklar için felsefe, çocuklara sunulan eğitimin öğretmen merkezli tekniklerden uzak şekilde yapılandırılarak çocuğu gerçek hayata hazırlayacak biçimde olmasının gerekliliğini savunur. Açık, tutarlı, ikna edici bakış açısıyla yenilikçi olmayı hedefleyen çocuklar için felsefe eğitimin her kademesinde uygulanabilecek yöntem ve teknikler arasında yer alır.

Üst düzey beceriler olan eleştirel, yaratıcı, yansıtıcı, mantıksal, üst bilişsel düşünme sorgulama temelli yöntemlerle eğitim öğretim sürecinin zenginleştirilmesi önemlidir. Çocukların sınavlarda başarı göstermelerini sağlayan üst düzey zihinsel becerilerden; düşünme, sorgulama, analiz, sentez ve değerlendirme yapabilmek için bireyin bilgiyi etkin kullanma ve geliştirme becerisinin erken yaşlarda edinilmesi, bilgiyi nasıl işleyeceği ve kullanacağı konusunda önemli bir temel oluşturur (akt. Demirel ve Yağmur, 2017: 97).

Uluslararası düzeyde yapılan ölçme ve değerlendirmelerden PISA'da uygulanan soru tekniği açık-uçlu sorulara ve muhakeme, eleştirel düşünce gibi üst beceri seviyelerine de yoğunlaşmaktadır (Tunç, 2017: 14). Türkiye 2018 verilerine göre son 15 yıl içerisinde öğrenci artışına rağmen iyileşme gösteren tek ülke olduğu görülmektedir MEB (2023, Şubat, 21). Bu iyileşmenin daha da artması eleştirel düşünme becerilerinin geliştirilmesiyle doğru orantılıdır.

Bireyin yaşam koşullarına uyum sağlaması eğitim öğretim planlamaları ile daha etkili olmaktadır. Okul öncesi dönemde şekillenmeye başlayan 21. yüzyıl becerilerine yönelik olumlu tutum, okul öncesi dönemde kazandırılan becerilerin ileriki yıllarda üretken ve problemle başa çıkabilen bir birey olmasını kolaylaştırmaktadır. Okul öncesi eğitim kurumlarında uygulanan destekleyici nitelikte kullanılan öğretim yöntemlerinin, etkin öğrenme deneyimleri sağlayan etkinliklerin, çocukların dil ve sözcük dağarcığının gelişiminde önemli olduğu belirtilmektedir (Şimşek Bekir ve Temel, 2006: 26). Okul öncesi eğitimde kullanılan yöntem ve teknikler arasında yer alan çocuklarla felsefe yöntemi çocukların gelişimlerini desteklediği düşünülmektedir.

Çocuklarla felsefe, düşünme eğitimi bireylerin yetiştirilmesinde ve 21. yy becerilerini edinmesinde önemli bir kaynaktır. Eleştirel düşünebilen bireylerin doğru bilgiyi yanlış olandan ayırt ederek, öğrenirken anlamlandıran, sorgulayarak özümseyen bireyler yetiştirilmesinde felsefe yer almaktadır (Yaralı, 2020: 67).

Felsefe çocukların düşüncelerini temel alırken, bilişsel alanda, felsefe ile düşünmeye yönelme, farklı açılardan düşünme kavramlar arası ilişki kurma, kavramları günlük hayatla ilişkilendirme, düşünme hatalarını kavrama, sosyal ve duygusal alanda kavram farkındalığı ve felsefeden hoşlanma, birbirlerini tanıma ve sorun çözüme ve birbirlerini tanımak için katkı sağlamaktadır (Akçakocaoğlu Çayır, 2015: 125). Çocuklarla Felsefe yaparken çeşitli konular, kavramlar ele alınabileceği gibi dürüstlük, adalet ve arkadaşlık kavramları konu olarak ele alınabilir.

Çocuklarla Felsefe Yönteminin Amacı; çocukların temel problemler üzerine soru sorarak ve sorular hakkında düşünerek, kendileri için önemli olan kavramlar hakkında fikir sahibi olma, sebep-sonuç ilişkisi kurma becerilerini geliştirmesini sağlayarak yargıda bulunma becerilerini desteklemektir (Tunç, 2017: 77).

Çocuklar için felsefenin amaçlarından biri, çocukların yaşantılarıyla ilişkili metinlerle kelimenin ve cümlenin bağlam içindeki anlamını keşfederek ilgi çekici şekilde okumayı sağlamaktır. Anlamı bulma,

dili kullanma becerileriyle ilintilidir. Anlam, metin üzerinden yürütülecek felsefe çalışmalarıyla kurulur.

4. OKUL ÖNCESİ DÖNEMDE ELEŞTİREL DÜŞÜNME BECERİSİNDE YETİŞKİN ROLÜ

Lipman, çocukların sorduğu “neden?”, “niçin?” gibi sorularla aslında felsefi düşünceye başladıklarını ve bu sürecin zamanla geliştiğini vurgulamaktadır (akt. Çelebi vd.,2022 : 898). Lipman; çocukların doğuştan gelen merak ve keşfetme isteğinin felsefe ile harmanlandığında, çocukların gelecekte geniş bakış açısına sahip ve etkin düşünebilen yetişkinlere dönüşeceğini düşünmektedir (Tunç, 2017: 78). Çocuklar için felsefe yaklaşımının temsilcilerinden biri olan Direk (2002)'e göre bu eğitimin temelini düşünme ve dil arasındaki ilişki oluşturmaktadır. Çocuklarla felsefe yöntemi kullanılmasıyla çocuklarda empati, etkin dinleme, akademik destek, muhakeme yeteneği ile birlikte kişilik ve sosyal gelişimin desteklenmesi hedeflenmiştir. Eleştirel düşünme becerisinin geliştirilmesi anlayışıyla düzenlenen temel dil becerilerinin geliştirilmesine yönelik öğrenme etkinliklerinde yer alan çocuklar diğer çocuklara oranla oldukça önemli üst düşünme becerileri elde ederler, kendilerine sunulan herhangi bir duruma anlam bulur ve problemin neden olduğuna dair tahminleri olur (Karadüz, 2010: 1580).

2001 PIRLS Ulusal Raporu okuma testlerinde farklı metinleri okuma becerileri ile çocukların üst düzey bilişsel becerilerini saptamaktadır. Her ülkede, okuma etkinliklerine erken yaşta başlama ve dördüncü sınıf okuma becerileri arasında olumlu bir ilişki olduğu saptanmıştır. Evdeki kitap sayısı, okumaya karşı tutum ile ebeveynlerin kitap okuma etkinliklerine katılımı ile çocukların dilsel gelişimine erken yaşta katkıda buldukları tespit edilmiştir. Haftada en az 6 saat kitap okuyan ebeveynlerin çocukları en yüksek okuma puanını almıştır (Demirel ve Yağmur, 2017: 100).

Hart ve Risley “30 Milyon Kelime Farkı” araştırmalarında farklı sosyo-ekonomik seviyelerden ebeveynlerin çocukları ile kurdukları diyaloglarda zihinsel gelişim ve kelime hazinesinin gelişiminin doğru orantılı olduğunu ifade etti. Çocuklarıyla daha fazla konuşan, kaliteli zaman geçiren, diyalog kuran ve kitap okuyan ebeveynlerin çocuklarının kelime hazinelerinin daha çok arttığı, 3 yaş ve sonrasında IQ skorlarının da daha yüksek olduğu tespit edilmiştir (Yıldırım, 2020: 219).

Düşünme becerilerini geliştirme çocuklar için felsefenin ilk hedefidir. Felsefi düşünce yapısı akran ya da yetişkin tutumları nedeniyle olumsuz etkilenebilmektedir (Şentürk ve Kefeli 2019: 2693). Eğitim sürecinde dil ve iletişimin desteklenebilmesi için akran iletişimi ve yetişkin ile çocuk iletişiminin birlikte kullanılması önemlidir (MEB, 2013: 46). Çocuklar etkinliklerde soru sorduklarında yetişkinden dönüt beklemektedir. Çocukların düşünme becerilerinin gelişimi ile dil becerilerinin gelişimi paralellik göstermektedir. Yetişkinler felsefe etkinliklerinde ise çocukların sorduğu sorulara doğru cevap verebilme kaygısı yaşamadan, bilgi sahibi olunmayan konularla da süreci yönetilebilir. Yetişkinler herhangi bir konuda uzman olmadan araştıran biri olarak etkinliklerde yer alabilir.

Yetişkinlerin çocuklarla kaliteli vakit geçirmek için kitap okuma saati belirlemeleri gerekmektedir. Bu saatte okunan, incelenen, dramatizasyon yöntemi ile canlandırılan kitap ve kitap içeriklerinin çocukların yaş gruplarına uygun olması dil ve düşünce becerilerinin gelişimi için son derece önemlidir. Okul öncesi dönemde çocukları kitaplarla daha fazla buluşturmak kelimeler ile tanıştırmamanın en etkili yoludur. Kitaplarda kelimeler arasında ilişki kurmak, benzerlikler bulmak, analogik düşünmek, karşılaştırma yapmak, anlam belirsizliklerini fark etmek gibi eylemler akıl yürütmeye dolayısıyla dilin kullanımıyla bağlantılıdır.

Okul öncesi dönemde soyut düşünmeye başlamamış çocuklar için hikâye kitapları uygun bir araç olarak seçilebilir. Seçilen etkinliklerde sözel ve sözel olmayan dil becerilerinin yer alması, yorumlara ve farklı bakış açılara olanak sağlaması, örnekler sunması, yaparak yaşayarak öğrenme ile deneyimi önemlidir (MEB, 2013: 46). Hikâyelerin içerikleri çocukların günlük yaşamlarıyla ilişkili ve ilgi çekici konuları içeren çocuğu sorgulamaya bağımsız düşünmeye teşvik edecek şekilde olmalıdır. Bu süreçte çocuklar için seçilen kitaplar felsefi temelli olmalıdır. Çocuklarla felsefe etkinliklerinde metinler kullanılabilmesi gibi resimli kitaplar, şiir, nesnelere, fotoğraflar, müzik, videolarda etkinliklerde yer alabilir. Çocuklarla felsefe etkinliklerinde yetişkinin rolü sorgulamayı kolaylaştırıcı olmalıdır. Çocukların eğitiminde rehber, kolaylaştırıcı; okulda öğretmen olduğu gibi evde de ebeveynlerdir. Çocuklarla yapacağımız sorgulama etkinlikleri eleştirel düşünme becerilerini geliştirmek için bir temel olabilir (Çalışkan, 2019: 131).

Bu bilgiler ışığında çalışmada aşağıdaki araştırma sorularına cevap aranmıştır:

Çocuklarda felsefi sorgulama yoluyla eleştirel düşünme becerisi gelişimini ölçen ölçeğin felsefi sorgulama alt boyutunda ön-test ve son-test puanları arasında anlamlı bir fark var mıdır?

Çocukların eleştirel düşünme becerilerinin gelişim sürecinde felsefi sorgulama alt boyutunda en çok gelişimin gözlemlendiği maddeler hangileridir?

Çocuklarda eleştirel düşünme becerisi gelişimini ölçen felsefi sorgulama ölçeğinin dil ve bilişsel beceriler alt boyutunun ön-test ve son-test puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunmakta mıdır?

Çocukların eleştirel düşünme becerilerinin gelişim sürecinde dil ve bilişsel beceriler alt boyutlarında en çok gelişimin gözlemlendiği maddeler hangileridir?

Çocuklarda eleştirel düşünme becerisi gelişimini ölçen felsefi sorgulama ölçeğinin soru oluşturma alt boyutunun ön-test ve son-test puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunmakta mıdır?

Çocukların eleştirel düşünme becerilerinin gelişim sürecinde soru oluşturma alt boyutuna ait en çok gelişimin gözlemlendiği maddeler hangileridir?

5. YÖNTEM

5.1. Araştırmanın Modeli

Araştırma nicel bir çalışmadır. Araştırmanın modeli tek grup ön test - son test modelidir. “Çocuklar İçin Felsefi Sorgulama Yoluyla Eleştirel Düşünmenin Değerlendirilmesi Ölçeği” kullanılarak sonuçlara ulaşılmıştır.

5.2. Çalışma Grubu

Konya ilinde eğitim gören randomize yöntemle seçilmiş 500 okul öncesi öğrencisi çalışma grubunu oluşturmuştur.

5.3. Veri Toplama Aracı

Araştırma nicel bir çalışmadır. Veri toplama aracı olarak “Çocuklar İçin Felsefi Sorgulama Yoluyla Eleştirel Düşünmenin Değerlendirilmesi Ölçeği” kullanılmıştır. Ölçek, Karadağ ve arkadaşları (2017) tarafından oluşturulmuş ve ölçeğin geçerlik güvenirlik çalışmalarında gerçekleştirmişlerdir. Ölçek, üç faktör ve 38 maddeden oluşan 5li Likert tipinde kullanılmıştır. Ölçek “Soru Oluşturma”, “Felsefi Sorgulama”, “Dil ve Bilişsel Beceriler” ve olmak üzere toplam 3 alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçeğin genel güvenirlik kat sayısı .98 olup felsefi sorgulama alt boyutu güvenirlik kat sayısı .97, dil ve bilişsel beceriler alt boyutu güvenirlik kat sayısı .95, soru oluşturma alt boyutu güvenirlik kat sayısı .98 olarak tespit edilmiştir. Yapılan çalışmada ise kullanılan ölçeğin güvenirlik kat sayısı .96 olup felsefi sorgulama alt boyutu güvenirlik kat sayısı .96, dil ve bilişsel beceriler alt boyutu güvenirlik kat sayısı .94, soru oluşturma alt boyutu güvenirlik kat sayısı .94 olarak tespit edilmiştir.

5.4. Veri Toplama Süreci

Öncelikle çalışmanın yapılacağı kurumlarla iletişim kurularak resmi onaylar alınmış ve okul yöneticilerine çalışmanın detaylarına ilişkin bilgiler verilmiştir. Veri elde etme ve uygulama sürecinde çocuklarla felsefe yöntemini uygularken kolaylaştırıcı rolle ön hazırlık olarak grup dinamiğine uygun, soruşturmaya yönlendiren, çocukların ilgisini çekebilecek bir metin ya da görsel seçmeli ve içeriğin içinden felsefeye uygun kavram ve sorular belirlenmiştir.

Isınma etkinliği yaptıktan sonra oturum kuralları belirlenmiş, sorgulamayı başlatmak amacıyla hikâye, nesne, resim vb. gibi araç sunulmuştur. Zaman vererek araç üzerinde düşünülmesini sağlaması için soruların sorulması, sorular arasında bağlantı kurma, sorgulama sürecine girilmesi için sorgulama yapılacak soruyu seçme, soru hakkında düşünce geliştirme, birbirinin düşüncesini takip etme ve oturum yöneticisi tarafından sorgulama yolları açmaya teşvik etme ve süreci yansıtan özetleme yapılmıştır.

Çocukluk Mesleği Örneği çalışmasında eleştirel düşünme becerisini geliştirmeye yönelik yazılmış olan nitelikli hikâye kitaplarından seçilerek bu hikâyelere uygun bütünleştirilmiş etkinlik planları hazırlanmıştır. Hazırlanan planlar Çocukluk Mesleği Kitabı olarak düzenlenip Konya ilinde görev yapan okul öncesi öğretmenlerinin hizmetine sunulmuştur. Bu planlar doğrultusunda felsefi soruşturmalar kolaylaştırıcı tarafından yönetilmiştir. Araştırmada kullanılan “Çocuklar İçin Felsefi

Sorgulama Yoluyla Eleştirel Düşünmenin Değerlendirilmesi Ölçeği” ön testi etkinlik planları uygulamadan önce yapılmıştır. Etkinlik planları uygulandıktan sonra “Çocuklar İçin Felsefi Sorgulama Yoluyla Eleştirel Düşünmenin Değerlendirilmesi Ölçeği” son test olarak kullanılmıştır. Çalışmaya katılan 500 öğrenci için bu ölçeğe okul öncesi öğretmeni gözlemlediği sonuca göre cevap vermiştir.

Çocuklarla felsefede, soruşturma süreci değerlendirilirken çocukların düşünme becerileri ortaya çıkmaktadır. Uygulayıcı tarafından tüm bileşenleriyle ve öz değerlendirme yapılarak süreç kontrolü sağlanmıştır.

Çocuklar için felsefede çeşitli teknikler de kullanılmıştır. Bunlar beyin fırtınası, soru cevap, münazara, dramatizasyon, oyunlaştırma olarak sıralanabilir. Sorgulama temelli etkinliklerde hikâye kitapları, hikâye kartları, gazeteler, dergiler, videolar, resimler, afişler, kısa metinler uyaran olarak kullanılmıştır. Çocuklarla felsefe uygulamalarına başlarken materyallerin bulunduğu sandık, kutu, çanta vb. bir araçta öğrencilerin soruşturma etkinliğine hazırlık sürecini hızlandırarak ve ısırdırıcı etkinliğe hazırlamada etkili olmuştur. Sorgulama esnasında kuklalar, büyük boyutlu karton materyaller, oyuncaklar, gerçek nesnelere dayanarak yapılmıştır.

5.5. Verilerin Analizi

Veriler öğretmenler tarafından doldurulmuş, tarafımızdan Excel tablosuna eklenmiştir. Veriler analiz edilirken SPSS 26.0 paket program kullanılmıştır. Bağımlı örneklem t-testi yapılarak ölçek verileri analiz edilmiştir.

6. BULGULAR

Çalışmanın bu bölümünde alt problemleri cevaplamak üzere 500 öğrencinin değerlendirildiği “Çocuklar İçin Felsefi Sorgulama Yoluyla Eleştirel Düşünmenin Değerlendirilmesi Ölçeği” verileri analiz edilmiştir.

6.1. “Felsefi Sorgulama” Alt Boyutuna İlişkin Bulgular

Tablo 1. Felsefi Sorgulama Alt Boyutunun Ön-test / Son-test Puanlarının Karşılaştırılmasına İlişkin Analiz

		\bar{x}	N	s.s	t	df	p
Felsefi	Son-test	60,8	500	14,2	9,5	499	.00
Sorgulama	Ön-test	52,7		13			

Tablo 1. incelendiğinde araştırma yapılan öğrencilerin felsefi sorgulama ön-test / son-test ortalama puanları arasında anlamlı bir fark olduğu görülmektedir ($p < .05$).

Çocuklar İçin Felsefi Sorgulama Yoluyla Eleştirel Düşünmenin Değerlendirilmesi Ölçeği'nin felsefi sorgulama alt boyutunda ön test sonucu 52,7 iken son test sonucu 60,8 puan olmuştur. Uygulanan çocukluk mesleği çalışması ile felsefi sorgulama becerilerinin olumlu yönde geliştiği ortaya çıkmaktadır. Bu boyuttaki bazı alt maddeler şu şekildedir; felsefi bir tartışmada hikâye, resim vb. üzerine odaklanır, felsefi bir tartışmada hikâye, resim vb. ile verilen problem durumunu fark eder, felsefi problem durumlarına yönelik çözüm üretir, felsefi bir tartışma konusu ile ilgili yargıda bulunur.

Tablo 2. Felsefi Sorgulama Alt Boyutuna Ait En Çok Gelişimin Gözlendiği Maddelerin Analizleri

		\bar{x}	N
Felsefi bir tartışma için sunulan uyarıcı (hikâye, resim vb.) üzerine düşünür.	Ön-test	3,1000	500
	Son-test	3,7000	
Felsefi bir tartışma için sunulan uyarıcı (hikâye, resim vb.) üzerine düşüncelerini grupla paylaşır.	Ön-test	3,1000	500
	Son-test	3,6000	
Felsefi bir tartışmada düşüncelerini paylaşırken kendi fikrinden farklı olan fikirlere örneklerle karşı çıkar.	Ön-test	2,7000	500
	Son-test	3,2000	
Felsefi bir tartışmada düşüncelerini paylaşırken kendi fikri ile benzer olan fikirlere gerekçe göstererek katılır.	Ön-test	2,6000	500
	Son-test	3,1000	
Felsefi bir tartışmada düşüncelerini paylaşırken kendi fikrinden farklı olan fikirlere gerekçe göstererek karşı çıkar.	Ön-test	2,8000	500
	Son-test	3,2000	

Tablo 2. incelendiğinde araştırma yapılan öğrencilerin felsefi sorgulama boyutunda araştırılan en çok gelişim tablodaki maddelerde gözlenmiştir.

6.2. “Dil ve Bilişsel Beceriler” Alt Boyutuna İlişkin Bulgular

Tablo 3. Dil ve Bilişsel Beceriler Alt Boyutunun Ön-test / Son-test Puanlarının Karşılaştırılmasına İlişkin Analiz

		\bar{x}	N	s.s	t	df	p
Dil ve bilişsel beceriler	Son-test	60,7	500	10,6	11	499	.00
	Ön-test	54,2		8,1			

Tablo 3. incelendiğinde araştırma yapılan öğrencilerin dil ve bilişsel beceriler ön-test / son-test ortalama puanları arasında anlamlı bir fark olduğu görülmektedir ($p < .05$).

Çocuklar İçin Felsefi Sorgulama Yoluyla Eleştirel Düşünmenin Değerlendirilmesi Ölçeği'nin dil ve bilişsel beceriler alt boyutunda ön test sonucu 54,2 iken son test sonucu 60,7 puan olmuştur. Uygulanan çocukluk mesleği çalışması ile dil ve bilişsel becerileri olumlu yönde geliştiği ortaya çıkmaktadır.

Bu boyuttaki bazı alt maddeler şu şekildedir; kendini yaratıcı yollarla ifade eder, nesne/durum/olaya dikkatini verir, algıladıklarını hatırlar, dili iletişim amacıyla kullanır.

Tablo 4. Dil ve Bilişsel Beceriler Alt Boyutuna Ait En Çok Gelişimin Gözlendiği Maddelerin Analizleri

		Ön-test	Son-test	
Konuşmayı başlatır.	Ön-test	3,8000	500	
	Son-test	4,2000		
Konuşmak için sırasını bekler.	Ön-test	3,8000	500	
	Son-test	4,2000		
Hatırladıklarını yeni durumlarda kullanır.	Ön-test	3,4000	500	
	Son-test	3,9000		

Tablo 4. incelendiğinde araştırma yapılan araştırılan dil ve bilişsel beceriler sorgulama boyutunda en çok gelişim tablodaki maddelerde gözlenmiştir.

6.3. “Soru Oluşturma” Alt Boyutuna İlişkin Bulgular

Tablo 5. Soru Oluşturma Alt Boyutunun Ön-test / Son-test Puanlarının Karşılaştırılmasına İlişkin Analiz

		\bar{x}	N	s.s	t	df	p
Soru Oluşturma	Son-test	17,4	500	4,5	8,4	499	.00
	Ön-test	15,1		4,2			

Tablo 5. incelendiğinde araştırma yapılan öğrencilerin soru oluşturma ön-test / son-test ortalama puanları arasında anlamlı bir fark olduğu görülmektedir ($p < .05$).

Çocuklar İçin Felsefi Sorgulama Yoluyla Eleştirel Düşünmenin Değerlendirilmesi soru oluşturma alt boyutunda ön test sonucu 15,1 iken son test sonucu 17,4 puan olmuştur. Uygulanan çocukluk mesleği çalışması ile soru oluşturma olumlu yönde geliştiği ortaya çıkmaktadır.

Bu boyuttaki bazı alt maddeler şu şekildedir; Felsefi bir tartışma konusu ile ilgili “Nedir? Nasıl? Neden?” soru kelimeleri ile soru oluşturur, felsefi bir tartışma konusu ile ilgili farklı türlerde sorular sorar, felsefi bir tartışma konusu ile ilgili soru sormayı hep etkin kılar.

Tablo 6. Soru Oluşturma Alt Boyutuna Ait En Çok Gelişimin Gözlendiği Maddelerin Analizleri

		Ön-test	Son-test	
Felsefi bir tartışma konusu ile ilgili “Neden” soruları oluşturur.	Ön-test	3,0000	500	
	Son-test	3,5000		
Felsefi bir tartışma konusu ile ilgili farklı türlerde sorular sorar.	Ön-test	3,0000	500	
	Son-test	3,5000		
Felsefi bir tartışma konusu ile ilgili soru sormayı hep etkin kılar.	Ön-test	2,9000	500	
	Son-test	3,4000		

Tablo 6. incelendiğinde araştırma yapılan araştırılan soru oluşturma boyutunda en çok gelişim tablodaki maddelerde gözlenmiştir.

7. TARTIŞMA ve ÖNERİLER

Çocukların düşünme becerilerini geliştirmek için farklı yöntem ve teknikler kullanılarak eğitim programlarına çocuklarla felsefe temelli etkinlikler dâhil edilebilir. Bu çalışmada eğitim öğretim sürecine dâhil edilen soruşturma etkinliği çeşitli uyarılarla gerçekleştirildiğinde ve sonrasında cevaplanan ölçek sorularından biri olan felsefi bir tartışma için sunulan uyarıcı (hikâye, resim vb.) üzerine düşünür, maddesinin son test puanlarının ön test puanlarından yüksek çıkmasıyla çocuklarda düşünme becerisinin geliştiği görülmüştür.

Felsefe yaklaşımı çocukların olayları araştırmadan kabullenme yerine araştırarak sorgulayarak, verilecek kararlarda doğru karara ulaşabilmek için etik değerleri kazanmalarına ortam oluşturur (Tunç, 2017: 78). Bu çalışmada ölçülen felsefi bir tartışma konusu ile ilgili kendi fikrinden farklı olan fikirleri ifade edebilme becerisi gösterir maddesi ile çocukların diğer fikirleri sorgulayarak doğru fikirlere ulaşabilme becerilerinin arttığı ortaya çıkmıştır.

Eleştirel düşünme, çocuğun merak etmesiyle birlikte zihninde oluşan soru ile başlar. Sınıf ortamında çocuğun soruları ile var olması 21. yy becerilerinin geliştirilmesine olanak sağlayacak temel etken konumunda bulunur. Bu nedenle sınıfta kolaylaştırıcı rolünde bulunan öğretmenlerin pedagojik becerilerinin yenilikçi stratejilerle dönüştürülmesi amaçlanmalıdır (Tuğluk ve Özkan, 2019: 30). Seçilen etkinliklerde sözel ve sözel olmayan dil becerilerinin yer alması, yorumlara ve farklı bakış açılarına olanak sağlaması, örnekler sunması, yaparak yaşayarak öğrenme ile deneyimi önemlidir (MEB, 2013: 46).

Uygulanan okul öncesi eğitim programında erken çocukluk döneminde 21. yüzyıl becerilerinin kazandırılmasına yönelik, eleştirel düşünme ve problem çözme, iletişim becerilerinin geliştirilmesi için kazanım ve göstergeler sıklıkla yer almaktadır (Çetin ve Çetin, 2021: 247). Çocuklarla Felsefe etkinlikleri uygulanırken tek etkinlikte birçok konu ve birçok kazanım ve gösterge alınabilmektedir. Felsefe etkinlikleri uygulanırken öğrencilere aktarılması gereken konular ile ilgili farklı kazanım ve göstergeleri çeşitlendirilmiş, öğrencilere sunulmuştur. Etkinlikler uygulandıktan sonra felsefi bir tartışma konusu ile ilgili farklı türlerde sorular sorar, maddesi ile çocukların felsefe etkinlikleri sonucu aktarılan konu ya da konularla alakalı fikir sahibi olup çeşitli soruları kolaylaştırıcıya sordukları görülmüştür.

Çocuklarla Felsefe etkinliklerinde sıklıkla sorulan “Neden?” soruları düşünmeye teşvik eden felsefe sorularıdır. “Neden?” soruları çocukları farklı açılardan bakmaya ve sorular üzerine daha detaylı ve uzun süre düşünmeye teşvik etmiştir (Akçakocaoğlu Çayır ve Akkoyunlu, 2016: 125). Etkinlikler uygulandıktan sonra cevaplanan ölçek sorularından biri olan felsefi bir tartışma konusu ile ilgili “Neden” soruları oluşturur, maddesi ile çocukların felsefe etkinlikleri sonucu sorgulama becerilerini geliştirdiklerini kolaylaştırıcıya sordukları soru kelimelerinin kullanılma sıklığının arttığı tespit edilmiştir.

Çocuklarda düşünme becerilerinin gelişimi için detaylı düşünme eğitimi oluşturulmasıyla birlikte öğretmenlerin uyguladıkları etkinliklerle çocukların dil, bilişsel, sosyal ve duygusal, motor gelişim alanlarını desteklerken bir yandan da problem çözme, farklı fikirler üretme, eleştirel ve analitik düşünme, sorumluluk alma, karar verme gibi günlük yaşam becerilerini geliştirici fırsatlar sağlayarak, gerekli olan düşünme becerilerini çocuklara kazandırma yolunda bir adım atılmış olur (Koyuncu Şahin ve Akman, 2018: 218). Felsefe temelli çocukluk mesleği çalışmasının etkinlikleri öğretmenlerin günlük akışlarında planladıkları birçok etkinliği tek seferde uygulayabilme özelliği içerdiği için kapsamlı bir düşünme eğitimi uygulama imkânını öğretmenlere sunmuştur. Etkinlikler uygulandıktan sonra felsefi bir tartışma konusu ile ilgili soru sormayı hep etkin kılar, maddesi ile etkinlikle ilgili uygulayıcıya soru sorarak etkinliğe katılım sağladıkları görülmüş, konuyu anlamak ve konuya dair bakış açısı oluşturmak için soru sordukları ortaya çıkmıştır. Bu nedenle okullarda derslerde uygulanan felsefe etkinliklerinde konu çocuklar tarafından sorgulanarak daha iyi anlaşılabilceği sonucuna ulaşılabilir.

Eleştirel düşünebilme becerisi herhangi bir olay, olguların farklı bakış açıları ile düşünebilmeyi, arka planı da ne olduğunun farkında olabilme, düşünceleri nedenleri ile inceleyebilmektir (Karadüz, 2010: 1588). Çocuklar için felsefe yöntemi kullanılan çalışmada etkinlikler uygulandıktan sonra cevaplanan ölçekte çocukların algıladıklarını hatırladıkları ortaya çıkmıştır. Ayrıca ölçeğin hatırladıklarını yeni durumlara uygular, alt maddesi ile çocukların felsefe temelli etkinliklerde öğrendiği kavram, konu ve geliştirdiği becerilerin hatırlanarak yeni durumlara uyarlanarak uygulandığı tespit edilmiştir. Böylece çocuklar için felsefe yöntemi kullanılan eğitim öğretim süreçlerinde bulunan çocukların farklı bakış açıları kazandığı ve edindiği bilgileri yeni durumlara uyarlayarak kullanabildiği ortaya çıkmıştır.

Çocukların dil gelişimine ait kazanımların edinilebilmesi için konuşma, okuma, dinleme ve yazma gibi becerilerin gelişebilmesi için eleştirel düşünme becerilerini geliştirmek gerekir ve eleştirel düşünme becerileri gelişmesi temel dil becerilerinin geliştirilebilmesine bağlı olup öğrenme ortamında farklı yöntem ve tekniklere yer verilmelidir (Karadüz, 2010: 1588). Çocuklar için felsefe yöntemi kullanılan çalışmada etkinlikler uygulandıktan sonra cevaplanan ölçek sorularından biri olan çocukların dili

iletişim amacıyla kullandığı ve konuşmayı sürdürür alt maddesinden alınan sonuçları ile çocuklar bir konu ile ilgili başlatılan konuşmada sürdürülen konuşmanın aktif bir ögesi olarak yer almıştır. Sorgulama etkinliklerini yürüten uygulayıcı tarafından etkinlik sonunda yapılan değerlendirmelerde konunun çocuklar tarafından ne kadar öğrenildiği ve becerilerinin ne kadar geliştiği tespit edilebilir.

Felsefe yapmak filozofların görüşlerini sıralamak yerine sorgulama ve tartışma ortamı sağlamak olmalı ayrıca bu noktada çocuklar soru sorduğunda görüşlerini önemseyerek soruyu uzman gibi cevaplamak yerine çocuğa yeni sorular sormaya yönlendirmek gerekmektedir (Çalışkan, 2019: 130). Felsefi bir tartışma konu ile ilgili yargısını dile getirir alt maddesinden alınan sonuçlar etkinlik süresince çocukların kendi fikirlerini dile getirebildiklerini göstermektedir. Etkinliklerde kolaylaştırıcı rolünü üstlenen öğretmenler çocukların fikirlerini istedikleri gibi ifade edebilmeleri için etkinliğin ön hazırlığını, etkinliğe geçiş nesnelere, uyarıcı materyalleri hazırlaması ve soruşturma için uygun ortamı hazırlaması gerekmektedir. Eğitim öğretim sürecinde eleştirel düşünme ortamı oluşturan öğretmenin felsefe temelli etkinliklerde kolaylaştırıcı rolünü üstlenmesi önemlidir.

Çocuklar için felsefe yöntemi kullanılan eğitim öğretim süreçlerinde bulunan çocuk kendisini ifade ederken kullandığı düşüncelerine sorgulayıcı, yenilikçi bakış açıları ekler; istenildiğinde akranlarıyla fikir alışverişi yapabilen mutlu birey olarak yetişir. Mutlu olan çocuk öz güvenli şekilde yetişir. Kendisini istediği gibi ifade eden çocuk eğitim öğretim yaşamında öz güveni geliştikçe akademik başarısında da olumlu yönde artış olacaktır.

Bu çalışmayla birlikte; öğretmenlere düzenlenecek hizmet içi eğitimlerle eleştirel düşünme becerisinin geliştirilmesi için çocuklarla felsefe eğitimleri ve atölye çalışmaları yapılabilir. Okullarda ders planları hazırlanırken eleştirel düşünme becerisini artırıcı felsefe etkinliklerine daha fazla yer verilebilir. Düzenlenecek felsefe etkinliklerinde seçilecek uyarıcı materyallerin doğru seçimi, nitelikli kullanımı ve müfredatla ilişkilendirilmesine yönelik fikir alışverişlerinin yapılabileceği deneyim paylaşım etkinlikleri düzenlenebilir. Evde yetişkinlerle okunacak metinlerle, hikâye kitaplarıyla ya da görsellerle eleştirel düşünmeyi destekleyici felsefe etkinlikleri yapabilmek, çocuklara doğru uyarıcı materyalleri seçebilmeleri için öğretmenler ebeveynleri yönlendirme çalışmaları yapabilirler. Eğitim fakültelerinde alanında uzman akademisyenler tarafından öğretmen adaylarına eleştirel düşünme becerisi dersi verilerek çocuklarla felsefe etkinliklerinin nasıl düzenlenmesi gerektiği uygulamalı bir şekilde aktarılabilir.

KAYNAKLAR

- Akçakocaoğlu Çayır, N. (2015). *Çocuklar İçin Felsefe Eğitimi Üzerine Nitel Bir Araştırma*. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Akçakocaoğlu Çayır, N. & Akkoyunlu, B. (2016). Çocuklar için felsefe eğitimi üzerine nitel bir araştırma. *Turkish Online Journal of Qualitative Inquiry*, 7(2), 97-133.
- Çalışkan, M. (2019). Eleştirel düşünmenin öğretimi. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 9(1), 114-134.
- Çelebi, A., Malkoç, C., Malkoç, H., Aydın, H. & Malkoç, P. (2022). Çocuklar İçin Felsefe ile İlgili Kavramsal Çerçevenin Değerlendirilmesi. *Joshas Journal*, 8(54),896-906.
- Çetin, M., & Çetin, G. (2021). 21. yüzyıl becerileri açısından MEB okul öncesi eğitim programına eleştirel bir bakış. *Yaşadıkça Eğitim*, 35(1), 235-255.
- Demir, S. (2010). *Okul öncesi eğitim kurumuna giden 36-60 aylık çocukların bilişsel gelişim özellikleri açısından karşılaştırılması (Kütahya ili örneği)*. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Demirel, G., & Yağmur, K. (2017). Uluslararası PIRLS uygulamaları ölçütlerine göre Türk öğrencilerin üst düzey düşünme becerilerinin değerlendirilmesi. *Journal of Language Education and Research*, 3(2), 95-106.
- Direk, N. (2002). *Küçük prens üzerine düşünmek*. İstanbul: Pan Yayıncılık.
- Gülbahar, G. (2004). Birey toplum eğitim ve öğretmen. *HAYEF Journal of Education*, 1(1),12-14.

- Karadağ, F., Demirtaş, V. Y., & Yıldız, T. (2017). Development of Critical Thinking Scale through Philosophical Inquiry for Children 5-6 Years Old. *International Online Journal of Educational Sciences*, 9(4).
- Karadüz, A. (2010). Dil becerileri ve eleştirel düşünme. *Turkish Studies*, 5(3), 1566-1593.
- Kasapoğlu, H. (2013). Okulda değer eğitimi ve hikâyeler. *Milli Eğitim Dergisi*, 43(198), 97-109.
- Kenan, S. & Demir Çelebi, Ç. (2014). *Çocuk Felsefesi ve Küçük Prens' in Çocuk Felsefesi Açısından İncelenmesi*. C.J. Faltis, M. Baloğlu, S.Lafert (Eds.) Yıldız International Conference on Educational Research and Social Sciences Proceedings Book, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul: Pegem Yayıncılık 305-315.
- Kıranatlıoğlu, M. (2019). Eğitim Öğretim Kavramları. *Atlas Journal*, 5(22), 765-769.
- Koyuncu Şahin, M. & Akman, B. (2018). Erken çocukluk döneminde düşünme becerilerinin gelişimi. *Milli Eğitim Dergisi*, 47(218), 5-20.
- Milli Eğitim Bakanlığı, (2013). *Okul öncesi eğitimi programı*. Ankara. <https://tegm.meb.gov.tr/dosya/okuloncesi/ooproram.pdf>, Erişim: 29.08.2022.
- Milli Eğitim Bakanlığı, (2022). *PISA 2022 Uluslararası öğrenci değerlendirme programı*, http://pisa.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2022_01/26105818_pisa_2022_Tanitim_Kitapci.pdf. Erişim:25.08.2022,
- PISA 2018 Sonuçlarına Göre Türkiye, Her 3 Alanda Performansını Artıran Tek Ülke. <https://www.meb.gov.tr/pisa-2018-sonuclarina-gore-turkiye-her-3-alanda-performansini-artiran-tek-ulke/haber/19842/tr> Erişim:21.02.2023,
- Tuğluk, M. N. & Özkan, B. (2019). MEB 2013 Okul Öncesi Eğitim Programının 21. yüzyıl becerileri açısından analizi. *Temel Eğitim*, 1(4), 29-38.
- Tunç, A. İ. (2017). Çocuklarla felsefe. *Çocuk ve Medeniyet*, 2(4), 71-90.
- Sormaz Öğüt, F. (2019). *Felsefi düşünmenin önemi ve çocuklar için felsefe*. Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi, İstanbul.
- Şentürk, Ş. & Kefeli, İ. (2019). Özel yeteneklilere yönelik “felsefeye yolculuk” etkinliği üzerine nitel bir araştırma. *Turkish Studies-Educational Sciences*, 14(5), 2693-2708.
- Şimşek Bekir, H. & Temel, Z. F. (2006). Almanya’da okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden 5-6 yaş grubu türk çocuklarına uygulanan dil eğitim programının dil gelişim düzeyine etkisi. *Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi*, (18), 14-27.
- Yaralı K. T. (2020). Çocuklarla felsefe çalışmalarında çocuk edebiyatının kullanılması: Leo Lionni'nin kitapları. *Uluslararası Çocuk Edebiyatı ve Eğitim Araştırmaları Dergisi (ÇEDAR)*, 4(2), 67-83.
- Yıldırım, G. (2020). Kelime Öğrenme Sürecini Etkileyen Faktörlerin Değerlendirilmesi. *International Journal of Current Approaches in Language, Education and Social Sciences*, 2(1), 215-231.